

אור החיים

עוד ירצה על זה הדרך וידבר אלקים פי' דבר אתו משפט ומה הוא המשפט כי טענו טענה הנשמעת ואמר אני ה' פי' איך אתה מייחס לי מדה רעה ב"מ ותאמר אלי למה הרעתה והלא אני ה' ומדתי מדת החסד והרחמים וטוב אני לכל, וכמו שכן אמר הנביא (איכה ג') מפי עליון לא תצא הרעות כי אם הטובות, ומה שאמר שם והטוב הוא על בחינת פרט טוב אחד שהוא להיות אדם צדיק לא יגזור ה' דבר כן אלא ביד כל אדם לבחור בטוב. ותמצא שבכל פעם שיזכיר ה' זכרון תשלום הרע לעושי רעה ידקדק לומר כי מרשעים יצא רשע..., מה שאין כן הטוב (תהלים פ"ה) ה' יתן הטוב... ומעתה לו יהיה שעברה צרה על ישראל מי יודע אם היו חייבין כן ועונם גרם או לצד הקודם לתשלום גזירת העינוי, או לצד קצת מהם שלא האמינו כראוי וכדומה, והנך רואה כי הזקנים חזרו לאחוריהם ולא הלכו עם משה לפני פרעה כאומרם ז"ל (שמו"ר פ"ה) והקפיד ה' עליהם באופן כי מהם יצא להם דבר זה, ואיך הוציא מפיו דברים נכרים לומר למה הרעתה.

19 איכה פרק ג פסוק לח . לט

(לח) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב:
רש"י

אמר רבי יוחנן מיום שאמר הקדוש ברוך הוא (דברים ל"ו) ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וגו' לא יצא רעה וטובה מפיו אלא הרעה באה מאליה לעושה רע והטוב לעושה טוב לפיכך מה יתאונן למה יתרעם האדם אם לא על חטאיו:]

1: דברים *פרשת כי תבוא (פרק כו פסוק יב . יג

(יב) אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים בעברכם את היידין שמעונו ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימן: (יג) ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ראובן גד ואשר וזבולן דן ונפתלי:
כלי יקר

(יב) אלה יעמדו לברך את העם וגו'. ובקללות לא נאמר אלה יעמדו לקלל, לפי שהטובות באות מאת ה' בפועל אבל הקללות אינן באים כי אם מעצמם על ידי הסתרת פניו יתברך כי מפי עליון לא תצא הרעות (איכה ג לח), לכך נאמר ואלה יעמדו על הקללה ולא לקלל כי אם ליעד ביאת הקללות, והדבר בספק אם יבואו או לא כי מאחר שאינן באים כי אם בהסתרת פנים אם כן עדיין הדבר תלוי בהוראת המערכה:

הרע והטוב - תוצאה של הרצון

21 מי מרום חלק יח עמוד קסג

כל המכאובים והיגונות שבעולם באים בעיקרם מרצון האדם בעצמו, ולולא שנתרצה האדם בהן לא היו באים עליו כלל. כי כן הטביע השי"ת בהויה שלא לחלוק נגד הרצון. כי "בצלם אלוקים עשה את האדם", וכמו שלא נעשה דבר נגד הרצון העליון ב"ה כן לא נעשה דבר בלא רצון האדם....

22 תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קיט עמוד ב

אמר רב חסדא: ניסת פחותה מבת עשרים - יולדת עד ששים, בת עשרים - יולדת עד ארבעים, בת ארבעים - שוב אינה יולדת! אלא, מתוך שצדקניות הן נעשה להן נס

23 מדרש משלי *בבובר (משלי פרק לא פסוק כט

אדם הראשון נצטווה על שש מצות, נח על אבר מן החי, אברהם על המילה, יצחק חנכו לשמונה, יעקב על גיד הנשה, יהודה על היבמה, ישראל על רמ"ח מצות עשה, כנגד רמ"ח איברים שבאדם, כל אבר ואבר אומר לו לאדם, בבקשה ממך עשה בי מצוה זו

המסר העמוק של שירת האזינו (האזינו - יום כיפור)

2 דברים *פרשת וילך (פרק לא פסוק יט

(יט) ועתה פתבו לכם את השירה הזאת ולמדו את בני ישראל שירה בפה לזמן תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל:
רמב"ם

השירה אשר אגיד לך עתה, והיא האזינו. ויקראה שירה, כי ישראל יאמרוה תמיד בשיר ובזמרה, וכן נכתבה כשירה, כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה:

3 דברים *פרשת וילך (פרק לא פסוק כא - כב

(כא) והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות ועתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו כי ידעתי את יצרו אשר הוא עשה היום בטרם אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי: (כב) ויכתב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדו את בני ישראל:
ספורנו

(כא) כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום. שאינם מצפים להכנס לארץ כדי לעבדני בה כמו שהוא המכוון מאתי כאמרו ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו (תהלים קה מד - מה) אבל מצפים אותה להשביע נפשם המתאוה וימשך מזה כל הרע שנבא כאמרו וישמן ישרון ויבעט (להלן לב, טו):

4 דברים *פרשת האזינו (פרק לב פסוק ד

(ד) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישיר הוא:

5 אור ישראל כוכבי אור מאמר ג

אין הכונה לייחס לו תואר כי הקדוש ברוך הוא השופט כל הארץ לא יעשה עול. הלא גם שארית ישראל לא יעשו עולה. ומה גם ממה"מ הקדוש ברוך הוא. אכן הכונה היא. יען כי בדרכי תהלוכות המשפט אצל בו"ד. כאשר אין במציאות פלס ומשקל כזה לשקול העונש נגד החטא. וע"כ אף כי השופטים למשפט ישורו. בכ"ז בהכרח יוכל להיות עול במשפט כנ"ל. וע"כ אמר הכתוב כי הצור הוא אל אמונה ואין עול. יען כי הוא כל יכול ובידו פלס ומאזני משפט. לשקול העון עם העונש. והוא היודע לערוך את איכות העונש נגד ערך העון. ושיהיה כף המאזנים שקולים זה כנגד זה עד כחוט השערה

הרע והטוב - תוצאה של המעשים

6 דברים *פרשת האזינו (פרק לב פסוק ה

(ה) שחת לו לא בניו מומם דור עקש ופתלתל:
רש"י

(ה) שחת לו - שחת ישראל לעצמו, כדכת' שיחתך ישראל כי בי בעזרך. הוא גרם לעצמו השחתה: לא - כלומר ולא אחר: בניו מומם - מומם הוא כפל לשון של שחת ישראל. בניו של הקדוש ברוך הוא הם עשו מום בעצמם, כדכת' כי משחתם בהם מום במ:

7 משלי פרק יט פסוק ג

(ג) אילת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו:
רש"י

בעונו בא לו הרע כי באולתו תסלף דרכו ועבר עבירו ונפרעו ממנו ובבוא לו הצרה זועף לבו על הקדוש ברוך הוא וממהר אחר מדת הדין כגון אחי יוסף שאמרו מה זאת עש' אלקים לנו

8 שמות *פרשת וארא (פרק ו פסוק ב

וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה':

כשאנו שוכחים את ה', יש הסתרת פנים

31/ דברים *פרשת האזינון פרק לב פסוק יח

(יח) צור ילדך תשי ותשכח אל מחלוקתך;

רש"י

תשי - תשכח. ורבותינו דרשו, כשבא להיטיב לכם אתם מכעיסין לפניו ומתישים כחו מלהיטיב לכם:

32/ דברים *פרשת וילך (פרק לא פסוק יז

וְהָיָה אִפְּי בּוֹ בַיּוֹם הַהוּא וְעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פְּנֵי מַהֵם וְהָיָה לְאֶלֶל וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל פִּי אֵין אֶלְקֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנִי הֲרַעוּת הָאֵלֶּה:

33/ רש"י הירש דברים *פרשת וילך (פרק לא פסוק יז

ועזבתים: אעזוב אותם לעצמם; והסתרתיו וגו': אסיר מהם את השגחתי המיוחדת; והיה לאכל: מאליו הוא ימסר בידי העמים האחרים ויהיה להם לשלל. **אובדנו המדיני של ישראל הוא תוצאה טבעית של חולשת העם, שנעזב ונמסר לרשות עצמו.** קיומו והצלחתו ההיסטורית של ישראל הם מלאכת כח הפלאים של ה': ואמר ביום ההוא וגו' אין אלקי בקרבי - השוה לעיל ז, כא: "לא תערץ מפניהם כי - ה' אלקיך בקרבך אל-גדול ונורא". **אין הוא אומר: "הלא על אשר עזבתי אלקי ועל אשר את הרע בעיניו עשיתי" אלא: על כי - אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה. הוא תולה את אסונו בשינוי דרכי ה' ולא בשינוי דרכי עצמו.** למרות חטאותיו עודנו סבור שהוא זכאי לקרוא לה' "אלקיו", וה' שהבטיח לו הגנה וסיוע כנגד הגויים שוב איננו מקיים את הבטחתו ואינו נוהג עמו כ"אלקיו", ואלמלא כן לא היו צרות אלה פוגעות בו. **כסבור הוא שהוא זכאי להאשים את ה' והוא שוכח להאשים את עצמו; הוא שוכח לחזור אל הסיבות שבגללן ה' איננו מתגלה עוד כ"אלקיו", הוא שוכח**

כמו שהאדם תופס את הנהגת הבורא כך הבורא מתנהג איתו

34/ נפש החיים שער א פרק ז

וז"ש דוד המע"ה ה' צלך על יד ימינך. היינו שכמו שנטייט הצל של איזה דבר הוא מכוון רק כפי תנועות אותו הדבר לאן נוטה. כן בדמיון זה כביכול הוא ית"ש מתחבר לנטות העולמות כפי תנועות ונטיית מעשי האדם למטה. וכן מפורש במדרש אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אק"ק אשר אק"ק. מהו אק"ק אשר אק"ק כשם שאתה הוה עמי. כך אני הוה עמך. וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינך. מהו ה' צלך כצלך. מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך. ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך. ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך. אף הקדוש ברוך הוא ה' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך

35/ דברים *פרשת האזינון פרק לב פסוק כו. כו

(כו) אמרת אפאיהם אשבייתה מאנוש זכרם: (כז) לולי פעס אויב אגור פן ינקרו צרימו פן יאמרו ידנו רמה ולא ה' פעל כל זאת:

רש"י

(כו) אמרתי אפאיהם - ואסלקם מן העולם אם לא שכעס אויבים אגור ויראתי פן יאמרו ידנו רמה [וגו'] פן ינכרו לומר למפרע, שהם עשו ולא אני:

24/ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה עמוד א

אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שישורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'; פפשש ולא מצא - יתלה בבטול תורה, שנאמר: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו. ואם תלה ולא מצא - בידוע שישורין של אהבה הם, שנאמר: כי את אשר יאהב ה' יוכיח. אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו - מדכאו בישורין, שנאמר: וה' חפץ דכאו החלי; יכול אפילו לא קבלם מאהבה - תלמוד לומר אם תשים אשם נפשו, מה אשם לדעת - אף ישורין לדעת.

25/ נפש החיים שער ד פרק כט

ולכאורה יפלא כיון שיש בידו עון ביטול תורה ח"ו הלא אין לך 'מצא' יותר מזה ואיך אמר ולא מצא. אמנם כבר נזהר רש"י ז"ל מזה במה שפירש שם שלא מצא עון שיהיו ראויין היסורין הללו לבא עליו. והוא כי מדתו יתב' שפועל אדם ישלם מדה כנגד מדה. שאותו האבר שקלקל ופגם בחטאו על אותו האבר עצמו מביא עליו יסורין ותכלית כוונתו יתברך בזה כדי שמתוך היסורין יבין האדם וידע על איזה חטא באו. וישיב אל לבו להיות מודה ועוזב ושב ורפא לו. ז"ש שאם רואה אדם שישורין באים עליו יפשפש במעשיו ויבין דרכו מתוך היסורין. ואם פפשש ולא מצא בידו עון אשר חטא באותו אבר ובאותו אופן שיהיו ראויין היסורין הללו דוקא לבא עליו מדה כנגד מדה. יתלה בביטול תורה כי בעון ביטול תורה לא שייך מדה כנגד מדה. כי ביטולה ח"ו הוא נוגע לכל גופו איזה מקום ואיזה אבר שיהיה כנ"ל:

ייחוס הרע לקב"ה מעשה נבלה

26/ דברים *פרשת האזינון פרק לב פסוק ו

(ו) ה' לה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קנך הוא עשך וילכנך:

27/ בן פורת יוסף דרשות והוספות שבת תשובה *א)

הלידו"ד תגמלו זאת עם נבל, שכוונתם לנבל ולגנות אחרים למצוא להם דופי וחסרון, ובאמת החסרון הוא בעצמם שאינם מקבלים, שהם תואר לא חכם, כי איזה חכם הלומד מכל אדם

28/ ירמיהו פרק ב פסוק לה

(לה) ותאמרי כי נקיתי אך שוב אפוא ממני הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי:

29/ דעת חכמה ומוסר חלק ג מאמר סו

אחרי כי באמת כאשר האדם יתבונן בעצמו יראה כי באמת אינו יודע מחטאיו מאומה, כמו שכתוב הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי, ובלתי ספק כי זהו מדריגתו, וא"כ איך נוכל לומר וידוי, ובאיזה סוג תשובה אנו נכנסים? ואמרנו ע"ז, כי באמת ביאר הרמב"ן ועוד ראשונים, כי ענין אשם תלוי אף כי ספק לו הדבר אם חטא אם לא, אכן הקרבן הוא ע"ז גופא אשר אינו יודע ממעשיו, ולא היה זהיר לדעת ממעשיו, וזהו חטא היותר גדול, עוד יותר מחטא ודאי אשר מביאים עליו קרבן חטאת, כידוע אשם בת שתי כסף וחטאת בת דנקא, ונמצא כאשר יתודה על האשם, עליו להתודות על חטאו אשר חטא אשר לא ידע ממעשיו אם חטא אם לא. ואחרי שיתודע לו כי חטא ודאי עליו להביא אז קרבן חטאת.

2: של#ה פרשת בלק דרך חיים תוכחת מוסר

כא. 'חטאתי כי לא ידעתי' (במדבר כב, לד). לכאורה קשה, אם לא ידע אם כן מה חטא. אלא האדם מה שהיה ראוי לו לידע ולהבין ולא ידע, הוא חייב בדבר, כי על כן נתן לו השם יתברך השכל להשכיל ולהבין

36 / רמב"ן דברים * פרשת האזינו (פרק לב פסוק מ

והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, וכפר על חטאתינו למען שמו. אם כן, השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחן של מינין. וכך הזכירו בספרי, גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר ויש בה לעתיד לבוא ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא. ולזה רמז הכתוב שאמר ויבא משה וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם, הזכיר "כל" להגיד שהיא כוללת כל העתידות למו, ואם היא קטנה בדבור, כי ביאר להם עניניה הרבים:

37 / ספר החינוך פרשת אחרי מות מצוה קפה

משרשי המצוה, שהיה מחסדי האל על בריותיו לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר ויתחייב העולם כליה, על כן ראה בחכמתו ברוך הוא, לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו האל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה. וזהו אמרם זכרונם לברכה בהרבה מקומות ויום הכיפורים מכפר, כלומר שיש כח ליום בעצמו בכפרה בעבירות קלות.

סיכום:

פרשת האזינו נקראת שירה על אף הדברים הקשים הכתובים בה משום שהיא מחנכת אותנו להתבונן על הנהגת הבורא בצורה נכונה. חוסר הבנה של מציאות הרע בעולם מפתחת באדם כעס פנימי על הקב"ה, כעס שפועל כארס של נחש ומכלה כל חלקה טובה. כאשר האדם יתבונן על הנהגת ה' בעולם בצורה נכונה כח המציאות תאיר לו פנים וחיי השתנו מן הקצה אל הקצה. יום הכיפורים הוא יום בו נמחלים עוונותיו של אדם אולם כדי שנפיק את מירב התועלת מניקוי העוונות חובתנו לבנות השקפה נכונה על הנהגת הבורא ומתוך כך לצאת לדרך חדשה.

